

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата наук з державного управління, доцента **ДЕРГАЧ Анни Вадимівни**
на дисертацію **ЗАМІДРИ Сергія Володимировича** на тему:
«Механізми публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації обумовлена суттєвою потребою у формуванні системної державної політики та управлінських практик, спрямованих на розвиток соціального капіталу в громадах як стратегічного ресурсу їхньої стійкості та відновлення. Військові дії, демографічна криза, руйнування соціальних зв'язків і зростання дефіциту довіри зумовлюють ситуацію, коли ключові елементи соціального капіталу перетворюються в Україні на визначальні чинники ефективного функціонування громад. Горизонтальна взаємодія, локальна ідентичність, соціальна згуртованість і міжсекторальне партнерство набувають суттєвого прикладного значення для процесів відновлення та розвитку. Саме тому дослідження механізмів публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах має виняткову наукову й практичну цінність. Дисертація Сергія Замідри відповідає цьому запиту, пропонуючи цілісне бачення, що охоплює як теоретичне осмислення проблеми, так і конкретні управлінські рішення та моделі впровадження на національному, регіональному та локальному рівнях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є високою та забезпечується ретельно підбраною методологічною основою дослідження, яка відповідає меті та завданням роботи, а також специфіці об'єкта й предмета.

Високу якість дослідження також забезпечує широка сформована автором джерельна база. Автор дослідив класичні і сучасні наукові праці, широке коло нормативно-правових актів, стратегічних документів, результатів практичного досвіду громад і міжнародних проєктів. Це засвідчує високу інформативність, аналітичну глибину та валідність отриманих висновків.

Автор застосовує широкий спектр методів: діалектичний, порівняльно-аналітичний, контент-аналіз, системне моделювання, експертне оцінювання, що сприяє обґрунтованості висновків.

Висновки дисертації ґрунтуються не лише на теоретичному аналізі, а й на результатах практичної апробації в громадах та асоціаціях органів місцевого самоврядування, окремих проєктів міжнародної технічної допомоги в Україні, що свідчить про практичну значущість та життєздатність запропонованих підходів.

Важливо, що рекомендації дисертанта мають прикладне спрямування, адаптовані до умов функціонування українських громад і містять елементи нормативного, організаційного, фінансового та цифрового інструментарію.

Структура дисертації є обґрунтованою, логічною та відповідає змістовій логіці дослідження. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох основних розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 308 сторінок. Дисертація містить 2 рисунки та 17 таблиць, що забезпечує належну ілюстрацію досліджуваного матеріалу та полегшує сприйняття результатів. Список використаних джерел налічує 297 найменувань, серед яких наукові праці, законодавчі акти, міжнародні документи, аналітичні звіти.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, розкрито її зв'язок з науковими програмами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дисертації, характеристики наукової новизни, теоретичної та практичної значущості отриманих результатів, описано використані методи дослідження, вказано форми апробації та перелік публікацій автора.

Перший розділ присвячено аналізу наукових підходів до розуміння природи, структури та функцій соціального капіталу, його класифікації й методів вимірювання. Автором уточнено понятійно-категоріальний апарат, запропоновано авторське багатовимірне визначення соціального капіталу та здійснено огляд історичних підходів до концепції соціального капіталу. Уперше в публічному управлінні України здійснено спробу інтегрувати здобутки цих шкіл у модель розвитку територіальних громад.

У **другому розділі** всебічно досліджено сучасний стан функціонування механізмів, що забезпечують розвиток соціального капіталу на місцевому рівні. Автором здійснено аналіз чинних нормативно-правових актів та стратегічних документів, що визначають рамки політики у сфері підтримки соціальної згуртованості, участі жителів у прийнятті рішень та розвитку довіри в громадах.

Окрема увага приділена характеристиці організаційної структури управління на центральному, регіональному та місцевому рівнях із виявленням точок розриву між політичними цілями та інституційними можливостями їх реалізації. Розглянуто роль органів місцевого самоврядування, виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства, а також міжнародних партнерів у забезпеченні розвитку соціального капіталу.

Значну увагу приділено аналізу стратегій регіонального та місцевого розвитку, в яких виявлено певну декларативність окремих положень, недостатню інтеграцію соціального капіталу як цілісної політики, а також фрагментарний характер підходів до її реалізації.

Крім того, у роботі ідентифіковано низку бар'єрів, що ускладнюють реалізацію політики згуртованості, партисипації та локальної ідентичності. До них віднесено: слабку інституційну спроможність місцевих органів влади, обмежену фінансову підтримку громадських ініціатив, недостатній розвиток цифрових інструментів участі, відсутність сталої практики міжсекторної співпраці. У підсумку, автором зроблено висновки щодо потреби в системному оновленні механізмів управління з акцентом на їхню міждієвну координацію, стійкість і орієнтацію на цінності довіри, взаємодії та локальної солідарності.

Третій розділ пропонує авторську модель комплексного механізму публічного управління соціальним капіталом, що включає дев'ять взаємопов'язаних управлінських механізмів (інституційний, організаційний, стратегічного планування, правовий, фінансовий, інформаційно-аналітичний, інфраструктурний, кадровий, комунікаційний). Запропоновано інструменти їх реалізації, зокрема GIS-компонент, індикатори добробуту, самоскринінг громад та інші.

Загальні **висновки** та висновки до кожного з розділів логічно узгоджені із поставленою метою й завданнями, засвідчують завершеність дослідження, його цілісність та наукову новизну.

Методологічний підхід, обраний у дисертації, забезпечив ефективне вирішення поставлених завдань. У цілому, мету дослідження досягнуто, а сама робота є цілісною та завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Не викликає сумніву наукова новизна дисертаційного дослідження Сергія Замідри, яка полягає в тому, що в українській науці публічного управління:

– системно обґрунтовано багаторівневу модель публічного управління розвитком соціального капіталу в територіальних громадах, що інтегрує організаційні, нормативно-правові, фінансові, інформаційно-аналітичні, кадрові, комунікаційні, стратегічні, інфраструктурні та інституційні механізми, та передбачає логіку їх узгодженої реалізації на центральному, регіональному та місцевому рівнях;

– уточнено понятійно-категоріальний апарат у сфері дослідження соціального капіталу в публічному управлінні;

– виявлено та класифіковано основні бар'єри розвитку соціального капіталу в громадах України, здійснено порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду, включаючи приклади інтеграції підходів до соціального капіталу в стратегічне планування, реалізацію політик та інструменти моніторингу;

– запропоновано концепцію впровадження інструментів розвитку соціального капіталу на рівні місцевого самоврядування, включаючи самоскринінг, GIS-компоненти, індикатори добробуту, інклюзивні підходи до участі, партнерств і соціальної згуртованості;

– поглиблено уявлення про роль соціального капіталу в післявоєнному відновленні та стійкому розвитку громад, з урахуванням сучасних викликів, таких як відновлення довіри, розвиток горизонтальних зв'язків та інтеграція в європейський управлінський простір.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що на основі проведеного аналізу:

– сформульовано практичні рекомендації для органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо інтеграції індикаторів соціального капіталу в стратегії розвитку громад, бюджети участі, системи моніторингу та оцінки політик;

– розроблено напрями удосконалення державної політики у сфері підтримки локальних ініціатив, соціальної згуртованості та міжмуніципального співробітництва;

– запропоновано професійний стандарт за професією «фахівець з питань соціального розвитку»;

– отримані результати можуть бути використані при розробленні освітніх програм, тренінгів та навчальних модулів для службовців органів місцевого самоврядування, державних службовців, працівників проєктів міжнародної технічної допомоги;

– матеріали дисертації можуть стати базою для розроблення методичних рекомендацій, керівництв із стратегічного планування, а також шаблонів нормативно-правових актів, положень, регламентів щодо розвитку соціального капіталу в громадах.

Таким чином, результати дослідження Сергія Замідри є вагомим внеском у розвиток теорії та практики публічного управління в Україні, зокрема в контексті реформ децентралізації, інтеграції з Європейським Союзом та післявоєнної відбудови країни.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях автора. У дисертації Сергія Замідри основні результати дослідження повною мірою відображені в наукових публікаціях автора. Вони охоплюють усі ключові аспекти теми, що дозволяє зробити висновок про повноту й системність викладення наукових положень, висновків і практичних рекомендацій дисертації. Зокрема, у статтях висвітлюються такі важливі складові дисертації, як: теоретико-методологічне обґрунтування соціального капіталу як об'єкта публічного управління; характеристика чинників, що впливають на його розвиток у громадах; аналіз функціональної ролі органів місцевого самоврядування; дослідження механізмів формування довіри, соціальної згуртованості, солідарності, локальної ідентичності. Окрему увагу приділено інституційному середовищу, цифровій участі, підходам до просторового планування, а також міжнародному досвіду модернізації відповідних механізмів.

Наукові публікації характеризуються концептуальною цілісністю і охоплюють усі три розділи дисертаційного дослідження. Результати дослідження оприлюднено в авторитетних фахових виданнях, які включені до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, а також у міжнародному науковому журналі держави-члена ЄС та ОЕСР (Věda a perspektivy, Чехія). Вартим окремого підкреслення є також те, що здобувач має публікацію у співавторстві з Іриною Грищенко «Current Issues in Social Development and Social Capital Development in the Context of Territorial Communities' Recovery in Ukraine to Ensure Sustainable Development», яка репрезентує результати дисертації у європейському контексті та демонструє актуальність тематики для міжнародної спільноти. Це розширює горизонти дискусії щодо запропонованих автором механізмів і підвищує наукову значущість здобутих результатів.

Наукові публікації містять чітке формулювання як теоретичних положень, так і прикладних висновків. У роботах наведено конкретні рекомендації для органів публічної влади щодо оновлення стратегічних підходів до просторового планування, розвитку довіри й згуртованості, впровадження цифрових інструментів участі жителів громад у процесах прийняття рішень. Також в окремих публікаціях запропоновано варіанти адаптації міжнародного досвіду до українських реалій, з урахуванням контексту повномасштабної війни та післявоєнного відновлення. Практичні рекомендації в публікаціях логічно пов'язані з теоретичними положеннями дослідження, що підтверджує внутрішню цілісність наукової концепції автора.

Загалом, публікації дисертанта свідчать про високий рівень академічної доброчесності, самостійності й глибини проведеного дослідження. Вони є результатом послідовної наукової роботи, що дозволяє повноцінно оцінити рівень обґрунтованості, наукової новизни та прикладної цінності дисертації. Ключові положення, висновки та пропозиції, сформульовані в межах дослідження, адекватно відображені в опублікованих наукових працях здобувача.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У процесі ознайомлення з дисертацією Сергія Замідри не виявлено ознак порушення академічної доброчесності. Робота є самостійним завершеним науковим дослідженням, у якому дотримано принципів доброчесності, прозорості джерел, наукової відповідальності та належного цитування.

Текст дисертації свідчить про належний рівень авторської самостійності в постановці проблеми, формулюванні мети й завдань, розробленні теоретико-методологічного підходу, аналізі джерел і нормативно-правових документів, а також в узагальненні практики діяльності органів публічного управління в Україні та за кордоном. Автор обґрунтовано посилається на використані наукові праці, дотримуючись загальноприйнятих академічних стандартів цитування. Усі положення, запозичені з інших джерел, супроводжуються належними бібліографічними посиланнями, що виключає наявність плагіату чи формального копіювання чужих ідей без відповідного посилання.

Дисертант також забезпечив належну апробацію результатів дослідження у фахових виданнях, у тому числі міжнародного рівня, що свідчить про відкритість до наукового діалогу, готовність до перевірки достовірності результатів і прагнення до дотримання академічних етичних норм.

Таким чином, подана дисертація відповідає вимогам щодо дотримання принципів академічної доброчесності, а її автор демонструє високий рівень наукової етики та культури.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям для дискусії. Дисертаційне дослідження Сергія Замідри, як і будь-яка ґрунтовна наукова праця, містить окремі

положення, які можуть бути предметом наукової дискусії або потребують додаткового уточнення. Водночас, ці зауваження не знижують загального позитивного враження від роботи, не впливають на її новизну та практичну цінність, а радше окреслюють перспективи подальших наукових пошуків у сфері публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах.

1. У дисертації подано обґрунтовану систему механізмів публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах. Вартим уваги є аспект інституційної сталості цих механізмів: частина запропонованих інструментів не супроводжується аналізом їх стійкості до викликів повномасштабної війни, обмеженості ресурсів та кадрової нестабільності на місцевому рівні. Хотілося б уточнити, які з запропонованих механізмів, на думку автора, є найбільш адаптивними до кризових обставин і можуть забезпечити довготривалий ефект у громаді.

2. У концептуальній частині дослідження (розділ 1) активно використовуються поняття «соціальна згуртованість» і «локальна ідентичність», що, безперечно, є ключовими для теми. Проте не завжди простежується критичний аналіз варіантів трактування цих категорій у науковій літературі та чітке обґрунтування авторського підходу до їх застосування. Виникає потреба з'ясувати, яким чином автор формулював власні інтерпретації цих понять та чи враховував міждисциплінарні контексти під час їх визначення.

3. У другому розділі доцільним виглядає більш детальний порівняльний аналіз змін у соціальному капіталі громад залежно від ступеня впливу воєнних дій. Хоча в роботі зазначено, що повномасштабна війна змінила структуру соціального капіталу, не розглянуто особливості цього процесу у громадах тилкових, прифронтових, тимчасово окупованих чи деокупованих. Хотілося б почути позицію автора: чи вбачає він доцільність подальшої типологізації громад за воєнним фактором і розроблення диференційованих управлінських підходів?

4. В окремих частинах дисертації, зокрема при представленні моделі управлінських механізмів, не вистачає системи кількісних або якісних індикаторів, які б дозволяли відстежувати ефективність реалізації запропонованих рішень. Запровадження такої системи могло б підсилити прикладний вимір дослідження. Які індикатори, на думку автора, є найдоцільнішими для оцінювання рівня розвитку соціального капіталу та ефективності його управлінських стимулів?

5. У роботі наведено приклади зарубіжного досвіду розвитку соціального капіталу, переважно з країн ЄС. Однак такий аналіз має фрагментарний характер, а потенціал адаптації згаданих підходів до українських реалій потребує глибшого розкриття. Хотілося б уточнити, які саме елементи зарубіжних моделей автор вважає найбільш релевантними для України та які інституційні передумови мають бути створені для їх ефективного запровадження.

Вважаю, що вищевикладені зауваження мають дискусійний і конструктивний характер. Вони жодним чином не зменшують наукову новизну та практичну значущість представленого дослідження, а радше підкреслюють складність і багатогранність обраної теми. Виявлені недоліки є логічними точками росту для подальших наукових розвідок автора у сфері публічного управління, зокрема в контексті післявоєнного відновлення громад, зміцнення соціальної згуртованості та підвищення стійкості місцевих систем управління.

Загальний висновок. Вважаю, що дисертація здобувача ступеня доктора філософії Сергія Замідри на тему: «Механізми публічного управління розвитком соціального капіталу в громадах» є самостійним, завершеним і науково обґрунтованим дослідженням, виконаним на належному теоретичному та прикладному рівні. Робота не містить порушень принципів

академічної доброчесності, а її результати мають істотну цінність для розвитку галузі знань «Публічне управління та адміністрування».

Дисертація за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а здобувач Замідра Сергій Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент доцент кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат наук з державного управління, доцент Анна ДЕРГАЧ